

Козак Е. В. Уголовно-правовая оценка общественной опасности материального вреда в уголовном праве Украины. Исследованы понятия «общественно опасные последствия», «вред», «материальный вред», «имущественный вред», внесены предложения, направленные на усовершенствование законодательства об уголовной ответственности за преступления, последствиями которых является причинение материального вреда.

Ключевые слова: общественно опасные последствия, вред, материальный вред, имущественный вред, общественная опасность, уголовно-правовая ответственность.

Kozak O. V. Criminal legal evaluation of the social danger of material damages in the criminal law of Ukraine. It was concluded that each crime leads to socially dangerous consequences, regardless of the design of its composition. The crimes of the material composition is a material or non-pecuniary damage, and crimes with the formal composition - is creating the threat of negative consequences for the object of criminal law protection. Any of these kinds of effects is a real danger to society. Therefore, the assertion that the effects of certain crimes is causing real harm, and the other - creating a threat of causing such harm is not correct and requires clarification.

Attention is paid to the absence in the criminal law system of objective and subjective symptoms assessment of socially dangerous acts and their consequences. The result of this state of the law is a violation of several general legal principles and specific criminalization difficulties of interpretation and application of the Criminal Code, especially those with complex structures or compete with other rules.

It is proposed to create in the General Part of regulations that would provide for a system of aggravating and mitigating circumstances, the penalty coefficients of their influence on the assessment of the social danger of the crime and the establishment of penalties and avoid special part in the complex and many-constructions of criminal law, as well as their competition cases/

Keywords: socially dangerous consequences, damage, material damage, property damage, public danger, criminal liability.

Надійшла до редакції 02.02.2015

Люлько С. П.

провідний науковий співробітник

(Національна академія прокуратури України)

УДК 343.91 : 351.74/.76 : 343.35

НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ СЛУЖБОВИМ ЗЛОЧИНАМ, УЧИНЮВАНИМ ПРОКУРОРАМИ

Розглянуто негативні наслідки, які заподіюються службовими злочинами прокурорів; окреслено їх коло; виокремлено загрози від їх вчинення; надано оцінку існуючим сьогодні факторам, що можуть їм сприяти; спрогнозовано можливі наслідки від їх вчинення. Акцентовано увагу на тих заходах, що мають бути вжиті першочергово та невідкладно, з метою локалізації наявних та можливих проявів службових злочинів з боку прокурорів.

Ключові слова: прокуратура, службові злочини, корупція, заходи запобігання, реформування.

Постановка проблеми. Неправомірна поведінка прокурорів не тільки викликає негативний суспільний резонанс, але й підриває засади правової держави, перешкоджає побудові громадянського суспільства, реалізації принципу рівності всіх перед законом, заінтересованості населення у підтри-

манні правопорядку, мотивації поваги до закону. Правопорушення прокурорів торкаються інтересів багатьох громадян, тому що вони сприяють формуванню моральних деформацій, які мають істотний криміногенний потенціал.

Це відображено й у Рішенні розширеного засідання колегії Генеральної прокуратури України від 2 серпня 2014 року, в якому, зокрема, зазначено, що «кардинальні зміни в системі органів прокуратури потребують особливої уваги до комплектування прокуратур фахівцями з високими моральними та професійними якостями. З метою підвищення рівня довіри суспільства до органів прокуратури особливе значення має посилення профілактичної та виховної роботи в колективах, викорінення корупційних проявів, ганебних вчинків, кількість яких зросла майже вдвічі. Мають місце факти вчинення прокурорами та слідчими злочинів, пов'язаних із хабарництвом та зловживанням службовим становищем. Важливим є дотримання принципу політичної незалежності прокурорів при здійсненні своїх повноважень» [1]. Вищезазначене підкреслює актуальність питання напрацювання кримінологічних підходів для запобігання службовим злочинам, вчинюваним прокурорами.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вагомий внесок у дослідження кримінально-правової характеристики службових злочинів зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: П.П. Андрушко, В.М. Бурдін, Б.В. Волженкін, Д.М. Горбачов, О.О. Дудоров, З.А. Загінєй, О.О. Кваша, В.М. Киричко, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, Р.Л. Максимович, М.І. Мельник, В.А. Мисливий, В.О. Навроцький, А.С. Нерсесян, В.І. Осадчий, А.В. Савченко, О.Я. Светлов, Є.Д. Скулиш, Т.І. Слуцька, М.І. Хавронюк, В.Г. Хашев, Ю. І. Шиндель, А.В. Шнітенков, О.М.Юрченко, П.С. Яні, Н.М. Ярмиш, О.Д. Ярошенко та інші.

Слід зазначити, що проблема злочинності прокурорів у сфері службової діяльності раніше спеціально не досліджувалася. Аналіз наукових праць М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, І.А. Гельфанда, А.А. Герцензона, О.Ф. Гіди, І.П. Голосніченка, Е.О. Дідоренка, Є.В. Додіна, М.М. Дорогих, Б.В. Здравомислова, А.Ф. Зелінського, В.Ф. Кириченка, Я.Ю. Кондратьєва, П.П. Михайленка, Г.О. Омельченка, О.Я. Светлова, М.І. Хавронюка, О.Н. Ярмиша та інших провідних вчених говорить про те, що вивчалися лише окремі аспекти правопорушень в інших правоохоронних органах і увага на вчиненні службових злочинів прокурорами не акцентувалася.

Мета – виокремити коло злочинів, які вчиняються прокурорами у сфері службової діяльності, визначити потенційні загрози від їх наслідків та визначити напрями запобігання.

Виклад основного матеріалу. Побудова демократичної правової держави (що відповідає нормам Конституції) потребує створення дієвої системи правоохоронних органів, яка б забезпечувала реалізацію функцій держави та розвиток громадянського суспільства. Ситуація в країні сьогодні характеризується рядом проблем: наявність протиріч у законодавстві, недостатньо ефективна діяльність, зниження престижу правоохоронних органів та зростання недовіри до них населення, невідповідність соціального та правового стано-

вища співробітників тощо. Однак процеси реформування правоохоронних органів, зумовлені потребами їх більш активної участі у вирішенні перспективних та поточних проблем життєдіяльності українського суспільства, набули незворотного характеру.

Перебування України в Раді Європи та перспектива входження до Євросоюзу вкотре підтверджують гостру необхідність адаптації її правових інститутів до норм Європейського співтовариства, згідно з якими правоохоронні структури мають дещо змінити свої роль та функції шляхом перетворення на органи, що відповідатимуть демократичним, європейським стандартам. У свою чергу, реалізація таких важливих пріоритетів національних інтересів, як інтеграція України до європейського політичного, економічного, правового простору, вимагає удосконалення законодавчого забезпечення демократичного розвитку країни, насамперед у правоохоронній сфері. Затверджені Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1699 «Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» у своїх положеннях опосередковано критикують декларативність змісту Національної антикорупційної стратегії на 2011–2015 роки за відсутність чітких індикаторів стану та ефективності її виконання та за опосередковану мету, визначають – «створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ з питань запобігання корупції...». При цьому наголошується на забезпеченні достатніх гарантій незалежності у діяльності прокурорів у поєднанні зі зміною принципів формування територіальної мережі органів прокуратури з метою ліквідації корупціогенних чинників у вигляді «корупційних альянсів» місцевих органів виконавчої влади, прокуратури, міліції та судів. Однак це лише констатація наслідків, передумовами виникнення яких є запозичення на рівні держави аспектів такого соціально-економічного явища, як глобалізація. В умовах технологічних і організаційних нововведень світовий соціально-економічний простір потерпає від серйозних структурних змін. Процеси обмеження втручання держави в економіку, нові технології, досягнення в галузі засобів зв'язку і створення широких економічних зон, а також лібералізація ринків впливають на процес розвитку, є каталізаторами відчутного росту продуктивності і появи нових можливостей. Це сприяє одержанню прибутків у рамках не тільки легальної економіки, але й організованої злочинності, яка існує паралельно з легальною економікою і одержує з неї свої прибутки. Слід враховувати, що головна мета організованої злочинності – нажива, отримувана від торгівлі забороненими товарами чи від заборонених послуг. Як свідчать дослідження з проблем організованої злочинності, монополізація торгівлі такими товарами чи послугами гарантує високі доходи [2, с. 12]. Злочинці охоче вкладають свої капітали у звичайні, легальні підприємства. Відбувається так звана інфільтрація організованої злочинності в легальний бізнес. Ці операції дають подвійну перевагу: приносять прибутки і створюють респек-

табельний камуфляж злочинній діяльності. Такі підприємства видаються ідеальним середовищем, яке дає змогу легалізувати гроші, отримані в результаті злочинних операцій. Вони дозволяють членам організованих злочинних груп «вилізати на поверхню», виступати під маскою респектабельних бізнесменів, поважних членів суспільства [2, с. 15]. Однак згодом стало ясно, що саме завдяки легалізованим коштам, що інвестуються як у легальну економіку, так і таким, що направляються на фінансування різних акцій, представники організованої злочинності одержали доступ до політичних інститутів суспільства, стали активно впливати, а в окремих випадках і формувати політику держав. Злочинні організації проникають до влади, збільшуючи рівень корупції, що не може не підірвати її авторитет. Тому організована злочинність – це не лише кримінально-правове, але й політичне явище, яке несе загрозу для національної безпеки [3, с. 374]. В частині виокремлення корупційної складової слід враховувати, що корупція – це сукупність антидержавних та псевдоуправлінських умисних вчинків кримінального характеру, які вчинюються в різноманітних сферах, функціонування яких прямо чи опосередковано регулюється державою в особі уповноважених представників. І найгірші прогнози збуваються у випадках зрощення фінансових можливостей оргзлочинності та процесуальних повноважень прокурора на корупційному підґрунті. Визначення у Кримінальному Кодексі України корупції не як конкретного злочину, а окреслення кола злочинів, що можуть мати характер корупційних правопорушень, вдалося завдяки внесенню змін до ст. 45 та Розділу 17 Кримінального кодексу України [4]. Не заглиблюючись у питання повноти цього кола злочинів та нюансів їх віднесення чи невіднесення до кримінально караних корупційних правопорушень, зазначимо, що прокурори можуть нести відповідальність за вчинення таких злочинів у сфері службової діяльності: зловживання владою або службовим становищем [5], перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, службове підроблення [6], службова недбалість, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [7–8], незаконне збагачення, зловживання впливом. Серед них 57 % мають саме характер корупційних і можуть бути визначені як службово-корупційні склади злочинів, які притаманні прокурорам. Однак це є лише одним із аспектів службових злочинів, вчинюваних прокурорами, і не всі вони, безумовно, вчинюються з корисливих мотивів і обов'язково в якості «резидентів» організованих злочинних угруповань чи олігархічних кланів. Дослідження сучасної кримінологічної науки свідчить, що криміногенні фактори службових злочинів досить численні і різноманітні і визначаються істотними змінами у соціально-економічному житті суспільства, за основною характеристикою їх поділяють на п'ять груп: політичні, економічні, організаційно-управлінські, соціально-психологічні та правові фактори [9, с. 306]. Слід зауважити, що вищенаведені фактори за своїм змістом, беззаперечно, впливають на рівень службово-корупційної злочинності прокурорів. Наявність організаційно-управлінських факторів складно заперечувати з огляду на започаткування

процесу реформування органів прокуратури. В свою чергу, локалізація соціально-психологічних факторів потребує більш широкого залучення громадського контролю за діяльністю органів прокуратури. Наявність правового фактора може ґрунтуватися лише на тому, що на даний час Національне агентство з питань запобігання корупції перебуває у стадії становлення. Тобто за своїм змістом, з точки зору кримінології, на даний час існують найбільш сприятливі передумови вчинення розглядуваної категорії злочинів. І це без урахування того, що держава фактично перебуває у стані війни. За таких умов доцільно акцентувати увагу на тих заходах, що мають бути вжиті першочергово та невідкладно, з метою локалізації наявних та можливих проявів службово-корупційних злочинів з боку прокурорів:

- політичного характеру – систематична робота з кадрами, виховання патріотичних почуттів та створення умов для вдосконалення професійних якостей і відповідного просування по службі;

- економічного характеру – запровадження ефективної системи контролю за доходами і видатками прокурорів;

- соціального характеру – доведення рівня оплати праці прокурорів до їх соціального статусу;

- правового характеру – законне обмеження прокурорів щодо їх процесуальних рішень (зокрема в контексті забезпечення реалізації дієвого механізму оскарження вищестоящому прокурору із виключенням практики надсилання скарг на дії прокурорів для розгляду до прокуратур, де вони працюють);

- кризь призму заходів у сфері державного управління – максимально широко застосовувати правила добору і розстановки кадрів, які базуються на конкурсній основі, покласти персональну відповідальність за дотримання підлеглими «Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури» на кожного керівника структурного підрозділу органів прокуратури.

Запропонований перелік заходів, безумовно, не є вичерпним, але першочерговим, і має поєднуватися із започаткуванням моніторингу інформації, яка надходить до Управління внутрішньої безпеки та захисту працівників прокуратури Генеральної прокуратури України, для виокремлення характерних ознак і створення переліку посад у органах прокуратури, найбільш уразливих для вищенаведених криміногенних факторів та «схильних» до вчинення службово-корупційних злочинів. При цьому слід виходити не лише з того, що прокурор наділений певними правами, набув відповідного процесуального статусу та обіймає відповідну посаду, а й з того, чи володіє він можливостями, виходячи із сукупності цих властивостей, при вчиненні протизаконних дій, завдавати вірогідними службовими та корупційними злочинами шкоди виконуваним, відповідно до покладених обов'язків, функціям держави і чи є підстави припускати, що його імовірна протиправна поведінка завдасть шкоди іміджу органів прокуратури у вигляді таких можливих наслідків:

- руйнація одного з основоположних конституційних принципів державного устрою – неухильне дотримання законності в діяльності його владних структур;

- виклик широкого невдоволення членів суспільства несправедливістю

рішень, що приймаються органами прокуратури [10];

- підрив моральних устоїв суспільства і дискредитація органів прокуратури;
- нанесення країні політичного, економічного й іншого збитку, підриву можливості її успішного демократичного розвитку.

Безумовно, це явище характеризується високим рівнем латентності. Однак, з огляду на те, що факти злочинів у сфері службової діяльності, вчинювані прокурорами, сприяють зростанню недовіри громадян до здатності органів прокуратури забезпечити належне виконання конституційних функцій – запобігання злочинам цієї категорії повинне стати основоположним етапом у боротьбі як із корупцією, з огляду на функції прокуратури згідно з чинною Конституцією [11], так і локалізацією загроз, які виникають в їх результаті, від порушення порядку здійснення правосуддя до негативних чинників, які псувають імідж прокуратури. Лише внутрішня ефективна боротьба з корупцією у лавах органів прокуратури дозволить державі як впроваджувати відповідні реформи, так і забезпечувати правопорядок [12]. У контексті змісту даної статті слід зазначити, що в першу чергу потребує удосконалення системи законодавства щодо забезпечення максимальної прозорості діяльності органів прокуратури, оптимізації правових норм, ліквідації двозначностей в їх трактуванні, суперечностей та численних відсилок до відомчих актів, заборони будь-якого відомчого трактування загальнодержавних правових норм. Необхідно систематично висвітлювати діяльність органів прокуратури у засобах масової інформації та інших друкованих виданнях, зважаючи на важливе значення розвитку інформаційно-освітніх програм для населення, які б показували загрозу службово-корупційної злочинності у правоохоронних органах у цілому і органах прокуратури зокрема, для нормальної життєдіяльності держави та громадян, сприяли б вмінню протистояти і вірно реагувати на корупційні дії.

Висновки. Отже, як підсумок, слід акцентувати увагу на невідкладному запровадженні заходів, які не потребують додаткових видатків з державного бюджету (за винятком соціальних, хоча це питання теж є дискусійним з огляду на перспективи скорочення штатного розпису органів прокуратури), котрі можуть запобігти проявам службово-корупційних злочинів, вчинюваних прокурорами на сучасному етапі. Ці дії слід запроваджувати до розробки та виконання планових заходів із впровадження положень стратегії реформування органів прокуратури [13] на загальнодержавному рівні, котрі будуть базуватися на безкомпромісній боротьбі з корупцією та самоочищенні органів прокуратури.

Бібліографічні посилання

1. Про підсумки роботи органів прокуратури України у першому півріччі 2014 року та заходи, спрямовані на підвищення ефективності їх діяльності, основні завдання на наступний період : рішення розширеного засідання колегії Генеральної прокуратури України від 2 серпня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/kol2014.html?_m=publications&_t=cat&id=114872
2. *Полькен К.* Кто не молчит, тот должен умереть: Факты против мафии / Полькен К., Сцепоник Х. ; пер. с нем. А.М. Сулова. – 2е изд., испр. и доп. – М., 1988.
3. *Криминология : учебник / под ред. В.Н. Бурлакова, Н.М. Кропачева.* –СПб., 2002.
4. *Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс].* – Режим доступу:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Слідчим та прокурорам, які незаконно притягнули до кримінальної відповідальності двох осіб за подіями Євромайдану, оголошено про підозру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=148215&fp=330.

6. У справі В. Лозінського повідомлено про підозру колишньому прокурору Київської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=148039&fp=340

7. У Дніпропетровську під час одержання хабара викрито працівника прокуратури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=150004&fp=210

8. Викрито прокурора Обухівського району на вимаганні неправомірної вигоди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=149028&fp=290

9. Кримінологія : підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х., 2014.

10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kp.ua/politics/496569-shokyn-oppredshestvennykakh-yarema-sdelal-mnoho-a-makhnytskyi-zatiahyval-dela-po-evromaidanu>

11. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

12. Давід Сакварелідзе: у Генеральній прокуратурі Україні розпочинається набір нових кадрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=152557&fp=60

13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://davidkiziria.wix.com/reform4p#!Відбулася-презентація-стратегії-реформування-Генеральної-прокуратури-України/сус/1>.

Люлько С. П. Направления предупреждения служебных преступлений, совершаемых прокурорами. Рассмотрены негативные последствия совершения служебных преступлений прокурорами; выделены составы таких преступлений; очерчены угрозы от их совершения; дана оценка существующим на сегодня факторам, которые могут им способствовать; спрогнозированы возможные последствия от их совершения. Акцентировано внимание на тех мероприятиях, которые должны быть приняты в первую очередь и безотлагательно с целью локализации имеющихся и возможных проявлений служебных преступлений со стороны прокуроров.

Ключевые слова: прокуратура, должностные преступления, коррупция, меры предотвращения, реформирование.

Lyul'ko S. P. Directions for prevention of official crimes acted by public prosecutors. This article examines the negative effects that caused by official crimes prosecutors; outlines their sphere; outlined the threat from their committing; given the assessment of existing today, the factors that may promote them; provided by the possible consequences of their committing. Attention on those measures that should be taken as priority and urgent, with the aim of localizing the existing and possible manifestations of official crimes by prosecutors.

Research of modern criminology science indicates that criminogenic factors of official crimes are quite numerous and diverse and determined by significant changes in the socio-economic life of the society and for the essence characteristic are divided into five main groups: political, economic, organizational and managerial, socio-psychological and legal factors.

It should be noted that the above factors according to its content definitely affect the level of service-corruption-crime prosecutors.

There are sufficient grounds to claim that, from the point of view of Criminology, at the present time there are most favorable preconditions for committing under the category crimes.

Under such conditions, it is advisable to focus on those activities that should be taken as priority and urgent, with the aim of localizing the existing and possible manifestations of service-corruption crimes by prosecutors: - political nature – a systematic staff training, patriotic feelings and create conditions for improving professional qualities and relevant promotion; - economic

nature – the introduction of an effective system of control over the revenues and expenses of prosecutors; - social nature is proof of the level of remuneration of prosecutors to their social status; - legal nature – legal restrictions the prosecutors about their procedural decisions (in particular, in the context of ensuring the implementation of an effective mechanism to appeal the superior prosecutor, with the exception of the practice of sending complaints to prosecutors for consideration to the Prosecutor's Office -where they operate); through the prism of events in the sphere of public administration – the most widely applied the rules of selection and placement, which is based on a competitive basis, putting the responsibility for compliance with the «Code of professional ethics and the behavior of prosecutors» for each manager.

In the context of this article it should be noted that in the first place requires the improvement of the legislation to ensure maximum transparency of the activity of the Prosecutor's Office, the optimization of the legal norms, eliminating ambiguities in their interpretation, contradictions and numerous of references to departmental regulations, ban any departmental interpretation of national legal norms.

It must systematically highlight the activity of the Prosecutor's Office to the media and other printed publications, taking into account the importance of the development of information and educational programs for the public, which showed the threat of service-the corruption crime in law enforcement in general, and the bodies of the Prosecutor's Office, in particular, for normal functioning of the State and citizens, foster the ability to confront and faithfully respond to corrupt activities.

It must focus on the urgent adoption of measures that do not require additional spending from the State budget (excluding social, although this question is debatable, considering the prospects for reducing the number of prosecutors), which can prevent manifestations of service-corruption crimes committed by prosecutors at the present stage.

These actions should be introduce to the development and implementation of the planned measures to implement the provisions of the strategy for the reform of the Prosecutor's Office at the national level, which are based on the uncompromising struggle against corruption and self-purification of the Prosecutor's Office.

Keywords: prosecutor's office, malfeasance, corruption, prevention measures, reforming.

Надійшла до редакції 11.05.2015

Мороз В. П.
суддя Індустріального районного
суду м. Дніпропетровська
УДК 343.36+341.6

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ

Розглянуто питання про перспективу запровадження відповідальності за невиконання рішень міжнародних судових установ, зокрема Міжнародного кримінального Суду, Міжнародного Суду ООН, у кримінальному законодавстві України. Автор звертає увагу на недосконалість кримінально-правової охорони виконання рішень міжнародних судових установ, зокрема, на недоліки ст. 382 КК України. На підставі критичного дослідження законодавчих ініціатив з цього питання автор обґрунтовує позицію про доцільність запровадження у КК України окремої норми, якою слід передбачити кримінальну відповідальність за невиконання